

Winkler, Tomáš: JOZEF ŠKULTÉTY. SVE-DOK ČIAS MINULÝCH. Martin : Matica slovenská, 2003. 111 s. + 12 s. fotoprílohy.

Ešte v roku 2003, teda v roku 150. výročia narodenia Jozefa Škultétyho (1853 – 1948), vyšla v Matici slovenskej malá monografia literárneho a kultúrneho historika Tomáša Winklera *Jozef Škultéty s podtitulom Svedok čias minulých*. Monografia doplnila rad troch starších škultétyovských monografií a viacerých biografických a dokumentárnych knižiek a vedeckých zborníkov o tomto čínorodom a nesmierne aktívnom redaktorovi, literárnom kritikovi a historikovi, editorovi, jazykovedcovi a prekladateľovi, ktorý sa významnou mierou podieľal na formovaní slovenskej realistickej literatúry od začiatku osemdesiatych rokov 19. storočia a v podstate až do svojej smrti v roku 1948 bol uznávanou národnou autoritou.

Autori starších monografií Albert Pražák (*Jozef Škultéty*, 1924), Nando Steller (*Baľko Škultéty – život a dielo*, 1925), Andrej Mráz (*Jozef Škultéty*, 1933) hodnotili osobnosť a dielo Jozefa Škultétyho ešte počas jeho života, teda viac aktuálne, zo svojich názorových pozícií,

bez časového odstupu. Pre Tomáša Winklera je Škultétyho životný príbeh už (celkom logicky) uzavretý a pevne zasadený do dejinného rámca a ako taký je aj predmetom jeho literárnohistorického záujmu. V popredí portrétu, ktorý je komponovaný ako prepojenie dokumentárnych životopisných údajov, takmer beletristických momentiek, literárnohistorického rozprávania vystuženého Škultétyho vlastnými vyjadreniami či názormi jeho súčasníkov, korešpondenciou alebo hodnotiacimi citátmi, je stále národ, Škultétyho národné cítenie a jeho zapálenie pre veci národa, navyše s vedomím, že Škultétyho výnimočnosť ho nedovoľuje porovnávať so žiadnym z jeho súčasníkov. Ďalšou tematickou stálicou sú Martin, kde Škultéty prežil takmer sedemdesiatpäť rokov, Národné noviny a Slovenské pohľady, v ktorých bol redaktorom, a Matica slovenská, za ktorej doživotného správcu bol v roku 1919 vymenovaný. Tomáš Winkler postupuje chronologicky, pričom sa v jednotlivých krátkych kapitolkách pristavuje pri „uzlových“ bodoch a medzinkoch Škultétyho života i jeho kultúrno-spoločenského účinkovania. Kapitoly majú strohé, no vecne výstižné názvy, čo je evidentné najmä pri ich záverečnom priradení v rámci obsahu knihy, kde sa presne ukazuje, ako mapujú a štruktúrujú Škultétyho život a dielo.

Svoju monografiu uvádza i končí Tomáš Winkler mierne nadneseným zamyslením nad tým, že úmrtím Jozefa Škultétyho sa skončila jedna epocha: „(...) jeho skon, takmer symbolický, v januári 1948 hovorí o tom, že neprežil ani jeden deň v komunistickej totalite, že jeho úmrtie symbolizuje prechod Matice slovenskej od slobody k neslobode“ (s. 7). V rámci opisovania Škultétyho životných peripetií naznačuje mnohé problémové okruhy, ktoré by však viac ráz stáli za širšie rozvinutie. Jedným z nich môže byť napríklad Škultétyho názor na skostnatenosť a uzurpátorstvo martinského centra a potrebu opozície v národnom pôsobení (hoci sám bol

aktívnou súčasťou kritizovaného centralizmu), čo T. Winkler vykladá ako „Škultétyho boj proti tradičnej slovenskej malosti a provinciálnosti“ (s. 24). Na inom mieste (s. 38) však objektívne registruje Škultétyho odmietnutie Osvaldovej katolíckej literárnej prílohy *Literárne listy* (1891) na stránkach *Slovenských pohľadov* ako prejavu rozbíjania národnej jednoty, aj s poukazom na to, ako Škultéty oveľa neskoršie (1926) korigoval svoj pôvodný názor a uznal prínos daného časopisu. A ešte inde (s. 49) upozorňuje na Škultétyho snahu už od počiatku svojho pôsobenia v *Slovenských pohľadoch* získavať príspevky katolíckych spisovateľov, aby sa vyhol podozreniam z jednostrannosti ním redigovaného časopisu. Spomenuté príklady sú v rozpore s tézou o Škultétyho „privolávaní opozície“; skôr poukazujú na zložitost' Škultétyho názorovej platformy, na ktorej sa stretávala latentne pocitovaná potreba širšieho názorového spektra s verejne realizovanou požiadavkou jedného silného reprezentatívneho, nadkonfesionálne univerzálneho a esteticky otvoreného literárneho periodika a jednej silnej národnej politickej línie. Napriek potrebe názorovej a estetickéj otvorenosti však Škultéty rovnako odmietol generačné vystúpenie mladých a ich časopis *Hlas* (hoci idea drobnej práce medzi ľuďmi mu bola celkovo blízka), ako aj projekt samostatného ženského časopisu (*Vansovej Dennicu*), či pre poetologickú blízkosť dal radšej prednosť realistom než nastupujúcim modernistom. Vzťah medzi Škultétym a Vajanským sa T. Winkler snaží postihnúť v celej jeho zložitosti priateľstva, kolegiality, totožnosti politických názorov i osobných povahových vlastností oboch osobností, pričom pri charakteristike Vajanského len preberá tradované významovo vyprázdnené kliše o Vajanského veľkosti, keď ho označuje slovami „sám veľký Svetozár Hurban Vajanský“, ktorý sa navyše vraj „aj sám pasoval na jedného z najväčších v martinskom okolí“ (s. 25). Veľmi závažnou, no rovna-

ko iba zbežne načrtnutou je tiež problematika česko-slovenských vzťahov, čechoslovakizmu, postavenia slovenského jazyka v novovzniknutej Československej republike, neskorší boj o Pravidlá slovenského pravopisu. Treba oceňiť, že T. Winkler sa nevyhol ani historicky spornej poslednej verejnej životnej etape Jozefa Škultétyho, keď zaznamenáva (opäť bez hlbších prienikov) jeho pozitívny vzťah k vojnovému slovenskému štátu a jeho vystupovanie (postavené do totálne pasívnej polohy) najmä v prvej polovici štyridsiatych rokov, aj s epizódou, ako „Alexander Mach navliekol Škultétyho do gardistickej uniformy ako čestného člena HG a lipská univerzita mu udelila čestný doktorát“ (s. 105). Povojnové trestné stihanie za kolaboráciu s režimom však bolo údajne pre Škultétyho vysoký vek, celkovú pasivitu a všeobecne známe protinemecké názory (?) zastavené...

Monografia Tomáša Winklera o Jozefovi Škultétym je sumarizujúcim životopisným rozprávaním v žánri tradičnej popularizačnej literárnohistorickej biografistiky, akcentujúcim šírku záberu, živosť a plastickosť podania a ľahký čitateľný štýl. Je autorovou polemikou s názormi najmä prvého Škultétyho monografistu Alberta Pražáka a pokusom o ich korekciu, v mene odkazu celoživotného diela Jozefa Škultétyho. Výrazným nedostatkom práce je absencia bibliografických údajov pri citátoch, ktoré sa vyskytujú iba občas a akoby náhodou. S ohľadom na typ čitateľského vydania je to síce pochopiteľné, ibaže so zreteľom na literárnohistorický rozmer práce neodborné. Autorovi niekedy splyvajú parafrázy Škultétyho vyjadrení s jeho vlastnými formuláciami, takže občas ostáva nejasné, či ide o voľne prerozprávaný názor Škultétyho, alebo o sympatizujúce vcítenie sa a stotožnenie Tomáša Winklera napr. s inštitúciou Matice slovenskej (ako na s. 102, kde je odchod Václava Vážného z Matice interpretovaný ako Vážného nevďačnosť voči MS). Napriek uvedeným výhradám predstavuje mo-

nografia Tomáša Winklera vítaný nový príspe-
vok k poznaniu osobnosti, života a diela Jozefa
Škultétyho.

Dana Kršáková
